

Юлія Стемпіцька

КАЗКА: ОБРАЗ, СТВОРЕНИЙ ІЛЮСТРАТОРОМ

Ілюстративний матеріал в цілому та його окремі компоненти (кольорова гама, композиція, стилізація, шрифтове оформлення) сприяють створенню образу казки та впливають на дитину й на формування її світогляду.

Для дитини, яка ще не вмє читати, ілюстрація є одним з основних джерел сприйняття інформації. У першому класі отримавши книжечки, діти розглядали насамперед ілюстрації, а не текст. З часом дитина висловлює думку, що «якщо в книзі не гарні малюнки, я її читати не буду». На її думку не існує ілюстрацій для казки, а навпаки, текст – це підпис для малюнка і не більше.

Звільнене від натуралістичних законів мистецтво дозволяє художнику знехтувати законами перспективи, плановості, трьохвимірності природи. Відтак виникає питання: як засоби графіки змінюються в ілюстраціях української дитячої книги і наскільки вона наблизилась до світу дитини?

Для художника дитячої книги важливо не переступити межу між натуралізмом і самовираженням у ілюстрації; зуміти вдало передати зміст, умовність, символіку, фантастику твору та донести дитині його ідею; показати звичний для неї світ – світ обмежених можливостей та казки. Створені художником образи повинні віддзеркалювати події так, як задумав автор казки чи дитячого оповідання. Якщо казка вимагає розкласти світ доро-слої людини на окремі елементи і з них створити новий, то ілюстратор, в свою чергу, теж повинен іти на компроміси реального з абстрактним і абстрактного з реальним, щоб за допомогою ілюстрацій розвинути та збагатити літературний твір.

Художник, немов дитина, повинен увійти у світ казки, поєднати елементи природи так, як вимагає логіка уяви; творити такі постаті і з такими властивостями, як їх диктує казка, уява письменника та сама дитина. Інколи письменник та ілюстратор дитячої книги повинні знати про свого читача значно більше ніж знає про неї психолог і педагог. Вони повинні осягнути усю складність дитячого світу та згадати систему понять дитини.

Для художника дитячої книги важливою умовою успіху є вміння знайти правильний тон розмови із маленьким читачем. Відомо, що діти – це найактивніші та найвдячніші глядачі, але водночас вони найприскіпливіші критики, а особливо, коли мова йде про улюблені казки. Дитяча пам'ять – найкраща, а малюнки з дитинства запам'ятовуються назавжди, тому створення ілюстративного образу у казці є серйозним і відповідальним завданням, важливість якого не потребує доказів (особливо це стосується дітей молодшого дошкільного віку або маленьких школярів) [1, 212]. Дитина, яка вже навчилась читати, краще сприймає ілюстрацію ніж основний текст. Це чудово розуміють художники та редактори, тому, як правило, в книгах для малят ілюстрації переважають над текстом.

Професор Г. Люблінська зауважила, що ще А. Біне, а пізніше В. Штерн встановили, три стадії сприймання дитиною малюнка. Перша – стадія перелічення (або за Штерном – предметна), характерна для дітей від 2 до 5 років; друга – стадія опису (або дії), що триває від 6 до 9–10 років; третя – стадія тлумачення (або відношень), властива

дітям після 9–10 років.

Визначені А. Біне і В. Штерном стадії дали змогу розкрити еволюцію процесу сприйняття дитиною складного об'єкта – малюнка і побачити, що діти у процесі розумового розвитку переходять від фрагментального сприйняття, тобто пізнавання окремих предметів, не пов'язаних між собою, до виявлення спочатку їх функціональних зв'язків, а пізніше – до розкриття глибших відношень між предметами і явищами: причин, зв'язків, обставин, цілей [2, 138–141].

Тематика дитячих казок багатогранна і широка: дитячі казки ведуть дитину у світ, дають корисні поради, відкривають невідомі країни тощо. Різноманітність змісту об'єднує один жанр – казка.

Для дорослого читача серед книг можна виділити такі типи видань: художні, науково-популярні, дидактичні, довідково-енциклопедичні. Усі ці види літератури можна об'єднати одним жанром – казкою, оскільки вона може бути пізнавальною, розважальною та довідково-енциклопедичною. У залежності від типу в дитячих книгах використовують різноманітні види ілюстацій: оригінальні малюнки, різноманітні колажі. Характерні риси ілюстрацій до перелічених типів видань залишаються актуальними по відношенню до дитячих книг. Врахування вікових особливостей розвитку дитини залишається основним фактором, що впливає на проектування та ілюстрування дитячих книг. Тому, у видавничій класифікації запроваджено наступний поділ: книги для дітей дошкільного віку, для дітей молодшого шкільного віку, для підлітків (середнього та старшого шкільного віку).

До дитячих видань не відносяться книги для юнацтва, так як вікові особливості тут вже сутево не впливають на оформлення та ілюстрування цих видань. Найбільш специфічна робота художника в оформленні казки для дошкільнят і молодших школярів. У цьому віці дитяче сприйняття найяскравіше, тому цілі й завдання, які постають перед художником-оформлювачем, складні та багатогранні.

Спираючись на загально-методичні принципи проектування книжкових видань, художники дитячої книги розробляють особливий творчий підхід до вирішення проблем, які виникають. Вони потребують використання специфічних прийомів, засобів оформлення та ілюстрування дитячої літератури. В цілому проектування дитячих книг тісно пов'язане зі станом сучасного мистецтва, досягненнями живопису, графіки та дизайну. Мова про перспективу розвитку книжково-графічного мистецтва може залишитись номінальною, якщо відмовитись від новаторства у цьому жанрі.

Складна ситуація сьогодні в мистецтві української дитячої книжкової ілюстрації або, якщо глянути глобальніше, у всій книжковій графіці загалом. Теоретичні суперечки, творчі пошуки, відзначають різноманітні сторони цього процесу. Методи (способи) ілюстрування та стилю, зв'язку мистецтва з літературою, образ, поняття цілісності книжкового організму – основні питання на сьогодні в українських виданнях. Суттєве зрушення може статись тоді, коли вдасться повністю і широко побачити художньо-образні засоби літератури, а також навчитись точно, тонко та пластично відображати їх. Іншими словами, мова іде про удосконалення методу ілюстрування. Художники дитячої книги розробляють особливий творчий підхід до вирішення проблем, які виникають у створенні образу дитячої казки, спираючись на загально-методичні принципи проектування книжкових видань. Вони потребують використання специфічних прийомів, засобів оформлення та ілюстрування дитячої літератури.

Принципи оформлення та ілюстрування дитячих книг в першу чергу обумовлені віковими особливостями дитячого сприйняття. Для кожного із вікових етапів, які проходить у своєму розвитку дитина, характерні певні особливості засвоєння інформації, що істотно впливають на конструкцію книги, якість ілюстрацій, шрифтове вирішення

композицій. З віковими особливостями дітей пов'язані і особливості поєднання в книзі ілюстративного матеріалу з текстовим. Ілюстровані книги, які захоплюють дорослих, для дітей іноді бувають мало зрозумілими.

Педагогічну роль книги в процесі формування дитячої свідомості переоцінити неможливо. Книга направляє, розвиває та збагачує природну цікавість дитини, формує таким чином у ній особистість, збагачує її свідомість естетичними та художніми ідеями.

Художник дитячої книги повинен бути не тільки майстром своєї справи, а й психологом та педагогом. Важливою умовою успіху є вміння знайти правильний тон розмови із маленьким читачем.

Отже, зазначимо ще раз, дитяча пам'ять – найкраща (особливо дітей молодшого дошкільного віку або маленьких школярів), і малюнки дитинства запам'ятовуються на завжди. Тому вивчення сприйняття дитиною ілюстрацій є серйозним і відповідальним завданням, важливість якого не потребує доказів.

Література:

1. Невлер Л. Дети смотрят картинки... (иллюстрации к детским книгам в восприятии детей пяти-восьми лет) // Детская литература. – Москва, 1958.
2. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. – Київ, 1974.

